

EIROPAS KOPĒJĀ AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS POLITIKA

-

No Lisabonas konvencijas līdz Boloņas deklarācijai, Boloņas procesā sasniegtais un vadlīnijas nākotnei

Dr. Andrejs Rauhvargers,
Lisabonas konvencijas Starptautiskās komitejas prezidents,
Eiropas Starptautiskās Izglītības asociācijas valdes loceklis

- I. Kādēļ Eiropai neieciešama kopēja augstākās izglītības politika?
 - II Augstākās izglītības politikas veidotāji Eiropā
 - III Lisabonas konvencija –pavērsiens diplomu savstarpējā atzīšanā Eiropā
 - IV No Lisabonas līdz Boloņai – Sorbonnas deklarācija un tai sekojošais izpētes darbs
 - V Boloņas deklarācija „Par Eiropas augstākās izglītības telpu”
 - VI Tendences un paveiktais Boloņas procesa pirmajos divos gados
 - VII Prioritātes un pasākumi nākamajā periodā līdz 2003. gada rudenim
- Kopsavilkums
Literatūras saraksts

I. Kādēļ Eiropai neieciešama kopēja augstākās izglītības politika?

Eiropa ir vienīgais pasaules reģions, kuram ir sava kopēja augstākās izglītības politika. Nepieciešamību pēc kopējas politikas augstākās izglītības jomā Eiropā radīja divi galvenie faktori.

1. Nepieciešamība saskaņot Eiropas augstākās izglītības sistēmas. Šo nepieciešamību nosaka divi galvenie faktori: Eiropas savienības paplašināšanās un ar to saistītā tālākā sadarbības attīstība augstākajā izglītībā, un vienota darba tirgus veidošanās. Eiropā. Augstākā izglītība Eiropā 20. gadsimta deviņdesmito gadu beigās bija un joprojām ir ārkārtīgi daudzveidīga un grūti salīdzināma. Tādās valstīs, kā Lielbritānija, Īrija, arī Malta un Kipra, daļēji pie šīs grupas pieder Zviedrija, atrodam t.s. anglosakšu augstākās izglītības sistēmas, kuru kopīgās iezīmes ir bakalaura un maģistra fāzes izdalīšana studijās un arī tas, ka nepastāv sadalījums „akadēmiskajās” un „profesionālajās” studijās, absolventi vienlaikus ir sagatavoti iesaistīties darba tirgū vai nākošajā studiju fāzē. Kontinentālajā Eiropā savukārt vērojamas t.s. fon Humbolta tipa augstākās izglītības sistēmas, kurām raksturīgs strikts nodalījums akadēmiskajās un profesionālajās studijās, kā arī ilgstošas (5-6 gadu) vienslāņa studijas bez bakalaura un maģistra fāzes izdalīšanas. Šādu sistēmu tipiskākie piemēri deviņdesmito gadu vidū bija Vācija un Austrija, daļēji Nīderlande, vairākas kandidātvalstis- Čehija¹, Slovākija, Ungārija. Baltijas valstis

¹ Čehijā un Slovākijā studijas ar bakalaura un maģistra fāzēm teorētiski ir iespējamas kopš deviņdesmito gadu sākuma, taču tās gandrīz nav ieviesušas, Ungārijā divslāņu sistēmas ieviešana nav uzsākta.

savukārt ir izvēlējušās anglosakšu grādu struktūru, taču aizguvušas akadēmiskās un profesionālās augstākās izglītības nodalītību no fon Humbolta sistēmas.

Francijā līdz 2000. gadam nebija iedalījuma bakalaura un maģistra fāzēs, studenti saņēma dažādus diplomus gandrīz pēc katra studiju gada.

Liela problēma izglītības sistēmu savstarpējā salīdzināšanā izraisa arī ārkārtīgi atšķirīgie un reizēm „maldinošie nosaukumi”^[1]. Tā piemēram, vārds „bakalaura” (*bachelor, baccalaureat, bachiler, bachilerado*) dažās izglītības sistēmās (piem. Francija, Portugāle, Rumānija, „starptautiskais bakalaureāts”) nozīmē vidusskolas beidzēju, Itālijas *Diploma dottore di laurea* un Nīderlandes *doctorandus* nav vis doktora, bet gan maģistra līmenim atbilstoši grādi, Francijas *Maîtrise* skan līdzīgi maģistra vārdam, taču Francijā, lai iestātos doktorantūrā pēc šā grāda ieguves ir jāstudē vēl viens gads un jāsaņem *Diplôme d’Etudes Approfondies*, daļā valstu pastāv *candidatus* (Beļģijas flāmu kopiena, Nīderlande, Zviedrija) grāds, kurš ir ekvivalents bakalauram citās valstīs, bet ir valstis, kur šis pats nosaukums apzīmē maģistra līmeni (Dānija, Norvēģija).

Tik liela daudzveidība ievērojami traucē gan sadarbību augstākajā izglītībā, gan studentu apmaiņu. Tā arī rada neizpratni darba devējos un tādējādi kavē citās valstīs augstāko izglītību ieguvušo iesaistīšanos darba tirgū, kas tajā pat laikā tiek uzskatīta par ļoti vēlama, jo absolventi no citām izglītības sistēmām ienes atšķirīgu skatījumu un atšķirīgu pieredzi, tādējādi veicinot progresu.

2. Eiropas augstākās izglītības konkurētspēja pasaulē. 20. gadsimta pēdējās desmitgades iezīmēja Eiropas augstākās izglītības ietekmes mazināšanos pasaules mērogā. No vienas puses, Eiropas valstu ietekmes mazināšanās bijušajās kolonijās tur radīja zināmu ietekmes vakuumu arī augstākajā izglītībā. No otras puses, it īpaši Āzijā, bet lielā mērā arī Āfrikā ir neiedomājami pieaudzis studētgrībētāju skaits (un arī to skaits, kuri var atļauties studēt), taču vietējās izglītības sistēmas nav gatavas šādu studentu skaitu absorbēt. Prakse ir pierādījusi, ka šo valstu studētgrībētāji nesalīdzināmi biežāk izvēlēas skaidri izprotamās anglosakšu sistēmas (ASV, Austrālijas, arī Lielbritānijas), nevis kontinentālās Eiropas kultūru daudzveidību, kurā, diemžēl, ir grūti orientēties.

Deviņdesmitie gadi iezīmējas arī ar t.s. *transnacionālās izglītības* strauju attīstību, kurā pāri robežai pārvietojas nevis students, bet gan diploms. Transnacionālajā izglītībā kādas valsts augstskola vai nu dibina filiāli citā valstī, vai arī nodod savu programmu realizāciju kādai organizācijai citā valstī, kura principā var būt gan augstskola, gan zemāka līmeņa mācību iestāde, gan vienkārši firma, kas dibināta ar nolūku realizēt attiecīgās studiju programmas. Ja transnacionālā izglītība tiek realizēta godīgi, tā nes līdzīgu pozitīvu attīstību valstīs, kurās tā tiek sniegta, taču tās dēļ rodas rada arī virkne diskutējamu aspektu – sākot ar pāri robežai sniegtās izglītības kvalitāti un beidzot ar jautājumu, vai students, kurš nekad nav pabijis valstī, kuras diplomu saņem, tiešām ir ieguvis autentisku attiecīgās valsts izglītību^[2]. Šo problēmu risināšanai Lisabonas diplomatzīšanas konvencijas starptautiskā komiteja Rīgā, 2001. gada 6. jūnijā pieņēma atbilstošu dokumentu³.

Pēc neoficiāliem datiem, ASV augstskolu ieņēmums no studentu apmācības ārpus ASV 1998./99. mācību gadā bija ap 14 miljardiem ASV dolāru, bet 2000/2001. mācību gadā tas jau sasniedza 22 miljardus.

No Eiropas viedokļa uztraucošākie fakti, kas liek domāt par kopēju politiku augstākajā izglītībā, ir šādi. Deviņdesmito gadu vidū studentu skaits, kas no Eiropas aizbrauca studēt uz ASV un Austrāliju, pirmo reizi vēsturē pārsniedza to studentu skaitu, kas no šīm valstīm ieradās studēt Eiropā. Eiropas valstīs, tajā skaitā attīstītajās Rietumeiropas valstīs

arvien vairāk studentu piesaista ASV izglītības transnacionālie veidojumi – ASV augstskolu filiāles, īpaši Eiropā veidotas „amerikāņu universitātes”ⁱⁱ, studijas ASV augstskolās tālmācības veidā un caur internetu.

Interesants, bet biedējošs ir fakts, ka pēdējos gados Eiropas elites klases universitātes ir sākušas meklēt akreditāciju ASV. Šā fakta cēlonis ir tas, ka lielākajā daļā Rietumeiropas valstu līdz pat 20. gs. beigām nepastāvēja augstskolu akreditācija, nemaz jau nerunājot par to, ka, pamatojoties uz katras valsts tiesībām pašai lemt par savas augstākās izglītības kvalitāti, tika pilnībā izslēgta iespēja veidot kopēju „Eiropas akreditāciju”. Savukārt, cenšoties iekarot augstākās izglītības tirgu ārpus Eiropas, Eiropas augstskolas konkurencē zaudē ASV augstskolām jau tādēļ vien, ka ASV augstskolas var uzrādīt akreditācijas apliecinājumus.

Nepieciešamība saskaņot izglītības kvalifikācijas Eiropas valstu starpā un nepieciešamība rūpēties par Eiropas augstākās izglītības konkurētspēju pasaulē kopš 20. gadsimta deviņdesmito gadu vidus virza Eiropas valstis uz kopīgas augstākās izglītības politikas veidošanu.

II Augstākās izglītības politikas veidotāji Eiropā

Augstākās izglītības politiku Eiropā veido gan valstu kolektīvie lēmumi, gan starptautiskās organizācijas.

Kopš Boloņas deklarācijas parakstīšanas 1999. gada 19. jūnijā paredzēts, ka līdz Boloņas deklarācijas noteiktajam termiņam – 2010. gadam - Eiropas valstu (augstākās) izglītības ministri ik divus gadus tiksies, lai izvērtētu procesā sasniegto un nospraustu prioritātes nākamajam divu gadu periodam.

Augstākās izglītības jautājumi tiek skatīti arī Eiropas savienības Padomē. tā piemēram, Eiropas savienības Padomes sēdē 2001. gada 14. februārī tika izskatīts ES Komisijas sagatavotais ziņojums „Izglītības un profesionālās izglītības sistēmu konkrētie nākotnes uzdevumi“, bet ES Padomes 2002. gada pavasara sesijai tiek gatavota detalizēta darba programma šajā jomā.

Eiropas padome savu ieguldījumu veic caur Augstākās izglītības un zinātnes komiteju, kurā no katras valsts piedalās pa diviem pārstāvjiem – viens pārstāv izglītības ministriju, bet otrs – augstskolas.

Eiropas padomes iespējas atbalstīt prioritāros virzienus ir mazākas, nekā Eiropas savienībai, jo tās rīcībā nav tik ievērojamu finansiālo līdzekļu. Savukārt, Eiropas padomes priekšrocība ir tā, ka tajā ir pārstāvētas gandrīz visas Eiropas valstis un tādējādi tā aptver augstāko izglītību visā Eiropā, nevis tikai Eiropas savienībā vai Eiropas savienības valstīs un kandidātvalstīs. Realizējot Likumdošanas reformu programmu⁴, Eiropas padomei savulaik bija ļoti liela loma augstākās izglītības likumdošanas sakārtošanā Centrālās un Austrumeiropas valstīs, tajā skaitā kvalitātes vērtēšanas sistēmu izveides aizsākšanā šajās Eiropas daļās. Pašlaik tieši Eiropas padome visaktīvāk atbalsta augstākās izglītības atjaunošanu un tās reformas Dienvidaustrumu Eiropā.

Eiropas savienības valstu un kandidātvalstu augstākās izglītības politiku ievērojamu iespaidu atstāj ES Darbības plāni nodarbinātības un mobilitātes jomā.

UNESCO kā globālai organizācijai, kura augstākajā izglītībā darbojas gan caur savu centrālo mītni Parīzē, gan caur Eiropas Augstākās izglītības centru Bukarestē (CEPES), ir

ⁱⁱ t.s. *izglītības ofšori* – šinī gadījumā amerikāņu tipa augstskolas, kuras tomēr nav nevienas konkrētas ASV augstskolas filiāles.

īpaša loma. Eiropas mērogā UNESCO aktīvi sadarbojas ar Eiropas padomi (piemēram, ENIC diplomatzīšanas centru tīkls un Lisabonas konvencija kopīgi pieder EP un UNESCO) un arī ar Eiropas komisiju. Tajā pat laikā tikai caur UNESCO ir iespējama sadarbība augstākajā izglītībā, pieredzes apmaiņa un labākās prakses pārņemšana pasaules reģionu starpā. UNESCO kā globālas organizācijas lomu pasvītvoja, piemēram, Pasaules reģionu ekspertu tikšanās Parīzē 2001. gada septembrī, kura aizsāka dialogu par sadarbības iespējām diplomatzīšanas un augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas jomā.

Lai arī kādas starptautiskas organizācijas vai starpvalstu lēmumi noteiktu Eiropas kopējās augstākās izglītības politikas virzienus, šo politiku jebkurā gadījumā īsteno pašas augstskolas. Šis apstāklis piešķir arvien lielāku nozīmi Eiropas Universitāšu asociācijai (EUA). EUA ir Eiropas augstskolu kolektīvs orgānsⁱⁱⁱ un tās Padome sastāv no atsevišķo valstu Rektoru padomju/konferenču priekšsēdētājiem. Tieši tādēļ Eiropas mēroga sarunās par augstākās izglītības politiku EUA kā līdzvērtīgs partneris pārstāv augstskolu pusi. Tajā pat laikā EUA realizē arī virkni Eiropas komisijas finansētu projektu, ar kuru palīdzību kopīgi noteiktā augstākās izglītības politika tie ieviesta praksē.

III Lisabonas konvencija –pavērsiens diplomu savstarpējā atzīšanā Eiropā

Kopējas augstākās izglītības politikas veidošanās Eiropā faktiski kļuva manāma jau periodā, kad tika gatavota Lisabonas diplomatzīšanas konvencija^[5] – no 1993. līdz 1997. gadam. Konsultācijās ekspertu līmenī un vēlāk starpvalstu konferencē 1997. gada janvārī Hāgā un diplomātiskajā konferencē 1997. gada aprīlī Lisabonā izkristalizējās jaunie principi, kuri vēlāk daudzām valstīm palīdzēja veidot savu augstāko izglītību „eiropeskāku”.

Jauni diplomatzīšanas principi. Lisabonas konvencija ieviesa jaunus principus diplomu savstarpējā atzīšanā. Līdz Lisabonas konvencijas pieņemšanai, izskatot ārvalstu diplomus, tika meklēta to „ekvivalence” savas valsts diplomiem. Praksē tas nozīmēja, ka tika prasīta studiju programmu gandrīz pilnīga atbilstība, bieži vien salīdzinot stundu skaitu pa priekšmetiem vai izmantotās mācību grāmatas. Dažos gadījumos tas nozīmēja pat ārvalstu diploma „nostifikāciju” jeb pasludināšanu par identisku attiecīgajam savas valsts diplomam. Ja šāda pieeja varēja būt izmantojama Eiropā tūlīt pēc II pasaules kara, kad pastāvēja praktiski tikai viena veida augstskolas – universitātes un kad programmas dažādās valstīs vēl bija ļoti līdzīgas, tad mūsdienās, kad tik ļoti daudzveidīgas ir kļuvušas gan dažādu valstu izglītības sistēmas, gan programmas vienas valsts robežās, turpinot šādu pieeju, diplomu atzīšana kļūst praktiski neiespējama.

Lisabonas konvencija prasa atrast savā izglītības sistēmā to *līmeni*, kuram atbilst ārvalstīs iegūtā kvalifikācija^{iv}, un tad šo kvalifikāciju atzīt, ja vien nav *uzskatāmi parādāmas*^v būtiskas atšķirības. 2001. gadā Rīgā pieņemtās Eiropas padomes un UNESCO

ⁱⁱⁱ Jāpiezīmē, ka arī Eiropas profesionālās augstskolas ir izveidojušas savu asociāciju EURASHE, kura arī aktīvi piedalās procesos, taču tā aptver tikai individuālas augstskolas un nevis valstu augstskolu organizācijas kā EUA.

^{iv} Lisabonas konvencijas terminoloģijā *kvalifikācija* ir sugasvārds, kas apzīmē grādu, diplomu u.c. augstākas izglītības apliecinājumus.

^v Konvencijā nav izmantots termins „pierādāmas”, jo tas tiktu uztverts juridiski un tad diplomu atzīšana no speciālistu rokām pārietu uz tiesas iestādēm.

Rekomendācijas diplomatzīšanas kritērijiem un procedūrām ^[6] sniedz atšifrējumu, kuros aspektos ārvalstu diplomam var būt būtiskas atšķirības, kā arī virza diplomatinējus, ekspertējot ārvalstīs iegūtas kvalifikācijas, pēc iespējas analizēt kvalifikācijā ietvertos studiju rezultātus – zināšanas, prasmes, iemaņas, kompetences, nevis „ieejas parametrus” – studenta studiju slodzi, studndu skaitu katrā priekšmetā utt. Konvencija un to papildinošie dokumenti rosina diplomatinējus uzreiz neatteikt atzīšanu, ja redzamas būtiskas atšķirības ārzemju diploma un attiecīgā savas valsts diploma starpā. Tā vietā jāmeklē iespējas *alternatīvai* atzīšanai (atzīstot diplomu par līdzvērtīgu citam savas valsts diplomam, nevis tam, kuru norāda pieteicējs) vai *daļējai atzīšanai* (nosakot papildprasības, kādas jāizpilda, lai diploms varētu tikt atzīts).

Šāda pieejas maiņa diplomatzīšanai prasa valstu savstarpējo uzticēšanos, kuru konvencija paredz nodrošināt šādos galvenajos veidos:

- valstīm savstarpēji informējot citai citu par savām augstākās izglītības sistēmām un konkrētām kvalifikācijām. Šajā nolūkā valstīm jāizveido savi diplomatzīšanas un informācijas centri, kuri kopīgi veido Eiropas mēroga diplomatzīšanas tīklu – ENIC;
- tā kā diploma atzīšana ārvalstīs pirmām kārtām balstās uz tās atzīšanu valstī, kurā tas izsniegts, konvencija uzliek par pienākumu valstīm publicēt atzīto kvalifikāciju (diplomu)- sarakstus, vienlaikus rosinot valstisko atzīšanu balstīt uz programmas/ augstskolas kvalitātes vērtēšanas rezultātiem;
- kvalifikāciju izprotamības veicināšanai konvencija rosina valstis ieviest Eiropas vienoto Diploma pielikumu^[7], kuru izstrādāja Eiropas mēroga darba grupa un 1999. gadā un apstiprināja Lisabonas konvencijas starptautiskā komiteja.

Analizējot Lisabonas konvencijas nozīmi Eiropas augstākās izglītības pārveidē, Eiropas padome pašlaik veic Eiropas mēroga pētījumu. Pētījuma pagaidām vēl neoficiālie rezultāti rāda, ka pēc konvencijas pieņemšanas 22 valstis ir izmainījušas savu augstākās izglītības likumdošanu, 16 (galvenokārt Austrumeiropas) valstīm darbs pie konvencijas teksta ir palīdzējis noteikt virzienus savas valsts augstākās izglītības modernizēšanai un labākai integrācijai Eiropā.

Lisabonas konvencijas gatavošanas posms lielā mērā sagatavoja augsni vēl radikālākam pasākumam – Boloņas deklarācijas parakstīšanai 1999. gadā.

IV No Lisabonas līdz Boloņai – Sorbonnas deklarācija un tai sekojošais izpētes darbs

Sorbonnas deklarācija. Tikai 2 gadus pēc Lisabonas konvencijas parakstīšanas, Sorbonnas universitātes 800 gadu jubilejā Parīzē, 1999. gada 25. maijā četru nozīmīgu Eiropas valstu – Francijas, Itālijas, Lielbritānijas un Vācijas -izglītības ministri pārsteidza Eiropu ar to, ka parakstīja deklarāciju, kurā tie apņemas virzīties uz vienotu augstākās izglītības telpu Eiropā.

Deklarācija pārsteidza Eiropas augstākās izglītības sabiedrību nesagatavotu, jo jautājumi nebija izdiskutēti ar valdību augstskolu, studentu darba devēju u.c. ieinteresēto pušu piedalīšanos un pirms tās pieņemšanas nebija arī veikts Eiropas mēroga izpētes darbs.

Sorbonnas deklarācijā lietots vārds „harmonizācija”, kurš nozīmē saskaņošanu, taču līdz tam Eiropas augstākās izglītības sabiedrībā šis vārds absolūti netika pieņemts, argumentējot, ka saskaņošana ar kādu ārpus augstskolām izveidotu shēmu grauj

augstskolu autonomiju un arī valstu suverenitāti. Situāciju vēl sliktāku vērsa pārpratums, kura rezultātā Sorbonnas deklarāciju sāka jaukt ar Francijas ministra vajadzībām sagatavotu ziņojumu, kurā bija teikts, ka izglītības sistēmu vēlams saskaņot pēc „3-5-8 shēmas”, t.i. 3 gadu bakalaura, 5 gadu maģistrs un vēl pēc 3 gadiem doktors. Ziņojumā bija runa par Francijas augstāko izglītību, taču Sorbonnas deklarācijas pretinieki uzskatīja, ka tas ir mēģinājums uzspiest 3-5-8 shēmu visai Eiropai.

Sorbonnas deklarācija tādējādi izraisīja apjukumu. Daļa Eiropa augstākā izglītības sabiedrības to atklāti noliedza, taču vēl lielāka daļa izteica vēlēšanos pievienoties - taču pēc izpētes rezultātiem krietni pārveidotam deklarācijas variantam.

Tendences augstākajā izglītībā pirms Boloņas deklarācijas parakstīšanas. 1999. gada sākumā Eiropas Komisija pasūtīja pētījumu, kura nolūks bija izpētīt pastāvošās grādu un kvalifikāciju struktūras un galvenās tendences Eiropas augstākajā izglītībā^[8]. Pētījuma autori bija Dr. Gijs Haugs (CRE), kurš analizēja galvenās tendences un Dānijas ENIC centra vadītāja Jete Kiršteina, kura ar citu ENIC centru atbalstu sagatavoja pārskatu par Eiropas savienības un Eiropas ekonomiskās asociācijas valstu augstākās izglītības sistēmām.

Ziņojumā „Tendences un studiju struktūras augstākajā izglītībā” konstatēts, ka Eiropā nepastāv izteikta augstākās izglītības sistēmu konverģence uz 3-5-8 modeli.

Tajā pat laikā ir vērojama ievērojama tendence pāriet uz divslāņu pirmsdiploma/pēcdiploma studiju struktūru ar bakalaura un maģistra grādiem. Raksturīgākie līmeņi Eiropas grādu struktūrās izrādījās šādi. Arvien vairāk iezīmējās subgrāda līmenis (apmēram 2 gadu studijas), kurš parasti ir saistīts ar darba tirgus pieprasījumu pēc īsas profesionāli orientētas augstākās izglītības programmas apguvušiem speciālistiem, kuri var strādāt t.s. IV kvalifikāciju līmenī – kā speciālisti, vadot arī citu darbu, taču bez uzdevuma attīstīt nozari vai procesu tālāk. Latvijas sistēmā subgrāda līmenim atbilst t.s. koledžas izglītība. Pētījumā konstatēts, ka bakalaura programmu garumam ir tendence samazināties līdz 3 gadiem. Vienlaikus daļā valstu pastāv arī 4 gadu *bachelor honours* tipa programmas. Britu *bachelor honours* nav „bakalaura ar izcilību”, šā grāda ieguvei parasti veido īpašas bakalaura programmas, kuru beidzēji ir dziļāk sagatavoti savai profesijai nekā parastie bakalauri, turklāt, iestājoties maģistratūrā, *honours* grādu īpašniekiem daļa bakalaura studiju var tikt ieskaitīta maģistra līmenī. kas attiecas uz maģistra grādu, tad tika konstatēts, ka izplatītākais maģistra studiju kopējais ilgums Eiropā ir 5 gadi, taču studijas var nebūt dalītas bakalaura un maģistra fāzēs – virknē valstu pastāvēja 5 gadu programmas ar maģistra līmeņa grāda piešķiršanu noslēgumā.

Doktora grāda ieguve parasti prasa kopējo studiju ilgumu ap 8 vai vairāk gadiem.

G. Hauga un J. Kiršteinas pētījumā konstatēts, ka šķirtnei starp akadēmisko un profesionālo augstāko izglītību Eiropā ir tieksme izplūst. No vienas puses, universitāšu programmas iegūst arvien lielāku profesionālo ievirzi arī tajās valstīs, kurās pastāv akadēmiskās un profesionālās augstākā izglītības dalījums, No otras puses, vērojams, ka daļā valstu profesionālās augstskolas (*Fachhochschulen* Vācijā, *Hogeschoolen* Nīderlandē un Flandrijā) iegūst tiesības saukties par „lietišķo zinātņu universitātēm”. Interesants autoru konstatēts fakts bija tas, ka šī aspekta risinājumu veicināja augstākās izglītības starptautiskais raksturs. Piemēram, Vācijas un Nīderlandes profesionālās augstskolas, kurām nebija tiesību pašām piešķirt maģistra grādus, veidoja maģistra programmas kopā ar britu universitātēm un šo programmu absolventi ieguva britu maģistra grādus.

Analīze parādīja arī daudzas citas iezīmes, kuras tālāk atspoguļojās Boloņas deklarācijā un pēc tās pieņemšanas uzsāktajā darbībā.

V Boloņas deklarācija „Par Eiropas augstākās izglītības telpu”

Boloņas deklarācija^[9], kuru 1999. gada 19. jūnijā parakstīja 29 valstu (augstākās) izglītības ministri, ir šo 29 valstu apņemšanās līdz 2010. gadam izveidot vienotu augstākās izglītības telpu. Deklarācijas sākumā ir pamatota Eiropas kopējās izglītības telpas veidošanas nepieciešamība – to nosaka Eiropas savienības paplašināšanās un sadarbības procesi Eiropas iekšienē no vienas puses un nepieciešamība veicināt Eiropas augstākās izglītības konkurētspēju no otras. Par saistību ar Eiropas savienības paplašināšanos liecina arī tas, kuras valstis bija ielūgtas uz ministru konferenci deklarācijas parakstīšanai – tās bija ES un EEA valstis, kā arī visas kandidātvalstis. Tikai pārpratuma dēļ Boloņas deklarācijas parakstītāju valstu vidū nebija Lihtenšteinas, kura pievienojās nākošajā ministru konferencē Prāgā. Jāuzsver, ka, neraugoties uz deklarāciju parakstījušo valstu sastāvu un to izraisītajiem motīviem, Boloņas deklarācija tomēr ir un paliek starpvaldību, nevis Eiropas savienības dokuments. Tikai šādā veidā – kā valdību brīvprātīga vēlme pievienoties- ir iespējama tāda dokumenta parakstīšana, kurš paredz daudzu valstu savstarpēju piesaņošanos. tajā pat laikā deklarācijas saturs pilnībā atbilst Eiropas savienības interesēm un veicina Eiropas integrāciju, tādēļ ES sniedz ievērojamu atbalstu tās realizācijai.

Boloņas deklarācijā ir īpaši uzsvērts, ka tās mērķis nav nonivelēt Eiropas kultūru daudzveidību, bet gan uz to balstīties. šī doma vēlāk tika attīstīta, piemēram, tādā veidā, ka konkurējot pasaules mērogā, Eiropa var piedāvāt citu kontinentu studentiem apgūt programmas daļas dažādās Eiropas valstīs, vienlaikus iepazīstot dažādu Eiropas valstu kultūru un mācoties valodas). Deklarācija uzsver arī to, ka tās ieviešana balstīsies uz autonomām Eiropas augstskolām.

Boloņas deklarācijai ir sešas galvenās tēzes, kurās nosprausti nepieciešamās darbības virzieni.

1. Izprotamas un salīdzināmas grādu sistēmas radišana tajā skaitā izmantojot Eiropas vienoto Diploma pielikumu.

Eiropas ļoti sarežģīto un daudzveidīgo grādu un kvalifikāciju sistēmu piemēri ir sniegti šā raksta sākuma daļā. Lai Eiropas valstu augstskolas spētu izprast cita citas grādu un kvalifikāciju sistēmas, lai, aizvien ciešāk integrējoties Eiropas darba tirgum, darba devējiem būtu iespēja izprast citās Eiropas valstīs iegūtu kvalifikāciju jēgu, Eiropas valstīm savas grādu un kvalifikāciju sistēmas ir jāpadara izprotamākas. Viens no galvenajiem iespējamajiem līdzekļiem, ar kura palīdzību iespējams vairo kvalifikāciju izprotamību, ir Eiropas vienotais Diploma pielikums. Ja ziņas par kvalifikāciju tajā ir pietiekami detalizētas, tas ļauj izprast ne tikai to, kādus priekšmetus diploma īpašnieks ir apguvis, bet arī to, kādam nolūkam studiju programma sagatavo. kādas tiesības diploms dod studiju turpināšanai tajā valstī, kurā tas ir izsniegts, un kādas – darba tirgū.

Eiropas komisija piešķir līdzekļus Diploma pielikuma labākas izpratnes un plašākas ieviešanas pasākumiem, taču –tikai Eiropas savienības valstīm. Latvijā informācija par diploma pielikumu un tā izmantošanu ir pieejama jau kopš 1998. gada. 2001. gada rudenī rektoru padomes darba grupa izstrādāja detalizētas rekomendācijas par to, kā diploma pielikums aizpildāms Latvijā.

2. Divu ciklu studiju sistēmas veidošana, kurā jau pirmajam grādam jābūt izmantojamam Eiropas darba tirgū.

Šis deklarācijas punkts faktiski nosaka, ka līdz 2010. gadam Eiropas valstis būs pārgājušas uz divciklu bakalaura-maģistra tipa struktūru. Ja Latvijā šī pāreja jau ir notikusi, tad virknē citu Eiropas valstu iepriekšējā tradīcijas lauzt ir daudz grūtāk. Šajā pašā deklarācijas punktā ir noteikts, ka pirmo grādu var piešķirt pēc studijām, kuru apjoms kredītpunktos atbilst vismaz trim gadiem. Šā punkta pilnais formulējums nedaudz aizplīvurotā veidā pieļauj, ka pēc bakalaura studijām var uzreiz uzsākt studijas doktorantūrā. Šobrīd šāda prakse ir pazīstama galvenokārt trijās Eiropas valstīs - Zviedrijā, Lielbritānijā un Slovēnijā. Zviedrija, skaidrojot šīs iespējas realizāciju, uzsver, ka uzreiz pēc *kandidatexamen* (bakalaura) grāda ieguves doktorantūru uzsākušajiem doktorantūras studijas neapšaubāmi ir ilgākas nekā tiem, kuri to uzsāk pēc maģistra grāda ieguves, taču maģistra diplomu kā starppakāpi viņi nesaņem.

Formulējums, ka „jau pirmajam grādam jābūt izmantojamam Eiropas darba tirgū” faktiski ir visnopietnākā apņemšanās visā deklarācijā. Šāda apņemšanās ir ietverta tādēļ, ka, kā to apliecina pētījumu rezultāti, mūsdienu jaunajam eiropietim aizvien biežāk ir vai nu vēlme, vai nepieciešamība ieiet darba tirgū jau pēc pirmā grāda ieguves. Vēlākos gados liela daļa atgriežas, lai savas zināšanas papildinātu otrā cikla studijās, bieži vien tālmācības vai daļlaika studiju ceļā. „Eiropas darba tirgus” nav pieminēts nejausi – apņemšanās ir panākt, ka prasmes, zināšanas un kompetences ir izmantojamas daudz plašāk, nekā tikai savas valsts robežās.

3. ECTS izmantošana kredītu uzkrāšanai, tajā skaitā mūžizglītībā.

Liela daļā Eiropas valstu deklarācijas parakstīšanas brīdī kredītpunktu sistēmas vai nu neizmantoja vispār, vai arī izmantoja tās tikai kredītpunktu pārnesei ERASMUS studentu apmaiņās. Tas nozīmē, ka studiju apjomu kredītpunktos izteica tikai ārzemnieka apgūtajam studiju posmam, taču priekšmetu kursi kredītpunktos mērīti netika. Salīdzinājumam jāatzīmē, ka ASV prakse ir tieši pretēja – katra augstskola ir noteikusi, cik liels apjoms kredītpunktos ir katram priekšmetam un cik kredītpunktu studentam jāsakrāj, lai iegūtu grādu, taču reāli nav kredītpunktu pārnese, pārejot uz citu augstskolu. Deklarācijā pieminētā kredītpunktu uzkrāšana mūžizglītībā paver iespējas daudziem cilvēkiem, kuri ilgi pēc augstskolas absolvēšanas ir turpinājuši apgūt nepieciešamās zināšanas, pēc kāda laika atgriezies augstskolā, apgūt iztrūkstošos priekšmetus un iegūt nākošo grādu. Tomēr kredītpunktu sistēmas attiecināšana uz visiem studiju līmeņiem un arī uz mūžizglītību ir augstskolām jauns uzdevums – tas liek izstrādāt metodes, pēc kurām var noteikt, pirmkārt, kredītpunktu *līmeni* (piem., vai mūžizglītībā iegūtais kredītpunkts pieder bakalaura vai maģistra līmenim) un arī to darbības laiku –studējot mūžizglītības ceļā, izglītojamais var pieprasīt kredītu pārnesei arī pēc vairākiem gadiem, taču zināšanas noveco, turklāt dažādās nozarēs visai atšķirīgā ātrumā.

4. Studentu, mācībspēku un zinātnieku reālas mobilitātes nodrošināšana

Studentu kvalitatīvi sagatavot darbam vienotajā Eiropas darba tirgū ir iespējams tikai tad, ja tas daļu savu studiju (un vislabāk - prakses uzņēmumos) veic citā valstī, iepazīstoties ar atšķirīgu kultūru, likumdošanas nosacījumiem un tradīcijām. Šī iemesla dēļ vairākas valstis (piem. Zviedrija, Norvēģija, Malta u.c.) periodā pēc deklarācijas parakstīšanas ir noteikušas dažādus atvieglojumus un papildu finansējumu studentiem, kuri daļu programmas apgūst ārzemēs. Mācībspēku mobilitāte faktiski ir vēl vairāk nepieciešama – lai mācībspēks gatavotu studentus darbam Eiropas mēroga vidē, tam pašam jābūt šajā

vidē strādājušam. Kā parādīja 2001. gada pētījums Tendences II, šim aspektam valstis pirmajos divos Boloņas procesa gados nav pievērsušas tikpat kā nekādu vērību.

Eiropas augstākās izglītības telpas veidošanā kopumā, bet jo īpaši mobilitātes aspektā jaunu nozīmi iegūst diplomatzīšanas jautājumi. Kopējas telpas veidošanai nav jēgas, ja, pārvietojoties tajā, netiks savstarpēji atzīti studiju rezultāti, turklāt transnacionālās izglītības straujā attīstība, mūžizglītības aspekts un citas deklarācijā minētās jomas izvirza virkni jaunu diplomatzīšanas aspektu, kas saistīti ar diplomu ekspertīzi un atzīšanu darba tirgus vajadzībām, netradicionālu, transnacionālu un mūžizglītības ceļā iegūtu kvalifikāciju parādīšanos^[10.11] kuri ir jārisina turpmākajā procesa gaitā.

5. Eiropas sadarbība kvalitātes nodrošināšanā ar domu radīt salīdzināmus kritērijus

Cēloņi, kuri rada nepieciešamību sadarboties kvalitātes nodrošināšanā ir aprakstīti iepriekš. Tajā pat laikā jāatzīmē, ka lielā daļā Eiropas valstu deklarācijas parakstīšanas brīdī kvalitātes nodrošināšanas mehānismi vēl tikai radās, turklāt vairums valstu uzskatīja, ka kvalitāti vērtēt un to nodrošināt vajag, taču nav nepieciešamības pēc akreditācijas.

6. Eiropas dimensija

Eiropas dimensija pašā deklarācijā nav pilnībā atšifrēta. Kā parādīja procesa pirmie divi gadi, ar Eiropas dimensiju augstskolas saprata galvenokārt trīs aspektus: kopīgu grādu veidošanu, programmu veidošanu svešvalodās (galvenokārt angļu valodā), lai tās būtu pieejamas ārzemju studentiem, kā arī Eiropas aspektu ietveršanu studiju programmās – galvenokārt politisko un sociālo zinātņu jomā.

VI Tendences un paveiktais Boloņas procesa pirmajos divos gados

Pēc deklarācijas parakstīšanas tika izveidota starpvalstu darba grupa procesa vadībai un tika pieņemts lēmums, ka ministri tiksies reizi divos gados, lai izskatītu procesā paveikto, no jauna apliecinātu vai koriģētu procesa galvenos mērķus, un nospraustu vadlīnijas nākošajam divu gadu periodam.

Pirmajos divos gados tika veikti vairāki Eiropas mēroga pētījumi un to rezultāti tika analizēti Eiropas mēroga semināros par:

- kredītpunktu uzkrāšanas/pārneses mehānismiem^[12],
- kvalitātes nodrošināšanu un akreditāciju^[13],
- pirmā līmeņa grādiem^[14],
- transnacionālo izglītību, skat. ^[2].

2001. gada 24. un 25. martā notika Akadēmiskais saiets Salamankā, Spānijā, kurā Eiropas augstskolām pirmo reizi bija iespēja izteikt kopīgu „jā” Boloņas procesam, kur tika formulēts augstākās izglītības viedoklis par prioritātēm nākamajam periodam un kur notika Eiropa Universitāšu asociācijas kā augstskolu kolektīvas pārstāvniecības izveidošanās, apvienojoties Eiropas universitāšu rektoru apvienībai CRE (Eiropas rektoru konference) un Eiropas savienības valstu rektoru konferenču konfederācijai.

Valstu līmenī laikā no Boloņas deklarācijas parakstīšanas 1999. gada jūnijā līdz Eiropas ministru konferencei Prāgā 2001. gada maijā praktiski visā Eiropā turpinājās augstākās izglītības reformas, kurām tagad kopēju virzienu piešķīra Boloņas deklarācija.

Divu gadu posma rezultāti un vērojamās tendences ir apkopoti Dr. Gija Hauga (EUA) un Kristiāna Tauha (Vācijas Rektoru konference) pētījumā „Tendences un studiju struktūras augstākajā izglītībā (II)”^[15].

Pētījuma autori ir konstatējuši, ka augstākās izglītības reformām Eiropā šobrīd ir raksturīgs reformu „zelta trijstūris”, kas ietver vienlaicīgu bakalaura/maģistra struktūras, kredītpunktu sistēmu un akreditācijas ieviešanu.

Galvenās konkrētās tendences ir šādas.

Arvien pieaugoša divlīmeņu grādu sistēmas ieviešana praktiski visās studiju jomās.

Kā rāda pētījums, arvien vairāk valstu pāriet uz bakalaura – maģistra sistēmu. Diezgan daudzās valstīs garās vienslāņa programmas kā izņēmumi saglabājas medicīnas profesijās (argumentējot ar to, ka ES direktīvas nosaka, kādai jābūt ārsta izglītībai un ka ārsts bakalaura nav iespējams) un retāk inženierzinātnēs. Tomēr, piem. Dānijā, līdzīgi kā ASV, arī medicīnas jomu studijās pēc vispārējo pirmsklānisko kursu apguves ir izdalīts bakalaura līmenis. Visstingrākā ir tendence uz 3 gadu bakalauru, kaut gan saglabājas arī 4 gadu bakalauri. Pētījuma autori iesaka 4 gadu bakalaurus saglabāt tikai tajās disciplīnās, kur tā nepieciešamību būs pierādījusi Eiropas kopēja analīze disciplīnas jomas ietvaros un tādējādi četru gadu programmas šajā disciplīnā pastāvēs visā Eiropā.

Virknē valstu veidojas profesionālo bakalaura grādu veidošanās, bakalaura līmeņa grādus var iegūt gan universitātēs, gan profesionālajās augstskolās.

Valstīm, kuras ne pārāk veiksmīgi ievieša bakalaura - maģistra sistēmu pirms gadiem 10, definējot bakalauru tikai kā starppakāpi uz maģistra grādu var nākties pārskatīt definīcijas.

Bakalaura grādā „kopsaucējs” Boloņas deklarācijas aptvertajās valstīs. Bakalaura līmeņa grādu izpēte Eiropā un tai sekojošais Eiropas mēroga seminārs Helsinkos 2001. gada februārī parāda šādas „Boloņas bakalaura” kopējās iezīmes.

Kopējais studiju apjoms bakalaura programmās ir 180 līdz 240 ECTS (120-160 Latvijas) kredītpunkti jeb 3-4 gadi ar tendenci uz trīs gadu bakalauriem. Bakalaura studiju būtiskai sastāvdaļai ir jābūt patstāvīgas mācīšanās prasmju apguvei, lai nodrošinātu absolventu spējas mūža garumā papildināt nepieciešamās zināšanas. Bakalaura grādus (vai pēc līmeņa atbilstošus grādus ar citu nosaukumu) var iegūt gan universitātēs, gan profesionāli orientētās augstskolās. Bakalaura programmas Eiropā ir un tām jābūt ar atšķirīgu orientāciju un profīliem, lai nodrošinātu daudzveidīgās individuālās, akadēmiskās un darba tirgus vajadzības.

Vienprātīgs secinājums bija tāds, ka konkrētās kvalifikācijas specifiskā orientācija un profils, kā arī sasniedzamie studiju rezultāti (zināšanas, prasmes, iemaņas, kompetences) ir jāatspoguļo tās nosaukumā (Latvijā līdz šim bakalaura grādu nosaukumus veidoja pēc zinātņu virzieniem) un tās detalizētāk jāizskaidro Diploma pielikumā, lai dotu iespēju konkrēto kvalifikāciju labāk izprast darba tirgū vai citu valstu augstskolās.

Secinājumi par bakalaura grādiem un nodarbināmību^{vi}. Boloņas deklarācija nosaka, ka jau pirmo grādu ieguvējiem ir jābūt nodarbinātiem Eiropas darba tirgū. Arī Salamankas akadēmiskais saiets konstatēja, ka „divu ciklu modelim ir jēga tikai tad, ja gan pēc pirmā, gan pēc otrā cikla absolventi kļūst nodarbināti”^[16].

Pēc Boloņas deklarācijas parakstīšanas izraisījās plašas diskusijas par to, kā bakalaura programmas apguves laikā (3 gados) sniegt absolventiem nodarbināmību, vai tas

^{vi} Nodarbināmība (employability) ir jauns jēdziens, kurš apzīmē to īpašību (konkrēto un vispārējo zināšanu, prasmju, kompetenču) kopumu, kādām jāpiemīt cilvēkam, lai tas būtu reāli izmantojams darba tirgū.

nepieciešamas visiem absolventiem un vai tas iespējams visās nozarēs. Helsinku seminārā valstis vienojās par šādiem galvenajiem secinājumiem.

Daļai bakalaura programmu jābūt orientētām uz konkrētām profesijām, citām galvenokārt jā sagatavo studenti tālākām studijām un vēlākai izejai darba tirgū, taču visām bakalaura programmām jāietver t.s. transversālās prasmes un kompetences (komunikācijas spēja, spēja patstāvīgi strādāt un analizēt sava darba rezultātus, spēja vadīt citu darbu, datorprasmes, svešvalodu zināšanas u.c.). Šāds „pamatprasmju” komplekts nodrošina absolventiem vispārēju nodarbināmību, tos nepiesaistot konkrētai profesijai. Kā liecina dati, kuri tika prezentēti Eiropas savienības un kandidātvalstu izglītības ministru konferencē Budapeštā 1999. gadā, piemēram, ASV tikai apmēram trešdaļa bakalaura grāda īpašnieku strādā tajā profesijā, kuras virzienā ieguvuši izglītību, pārējie savā darbā faktiski izmanto augstākās izglītības sniegtās atbilstošā līmeņa pamatprasmes.

Jaunos „Boloņas bakalaura” tipa grādus jāveido ne tikai kā sagatavošanos nākošajai studiju fāzei, bet gan kā pašus par sevi izmantojamus grādus, kas īpaši orientēti uz darba tirgus vajadzībām. Jāveido saprātīgi pārejas mehānismi no bakalaura uz maģistra programmām, tādējādi nodrošinot reālas pārejas iespējas gan tā paša, gan atšķirīga profila studijās, gan arī akadēmiskās un profesionālās augstākā izglītības sektoru starpā. Profila vai sektora maiņas gadījumā, uzsākot studijas maģistra fāzē, jācenšas pēc iespējas izmantot bakalaura fāzē iegūtos kredītpunktus, nepārslogojot pretendētus ar pārmērīgiem kompensācijas pasākumiem.

Pārejot uz bakalaura – maģistra sistēmu, nav pietiekami reformēt tikai grādu struktūras. Eiropas līmenī jānodrošina no bakalaura un maģistra sagaidāmo galveno kompetenču caurskatāmību un salīdzināmību, tādēļ programmu vadlīnijas kopīgi jāveido augstskolām un to Eiropas sadarbības organizācijām, profesionālajām organizācijām u.c. institūcijām.

Trūkst saskaņotības maģistra fāzē. Tendences (II) pētījuma autori konstatē, ka atšķirībā no labi izstrādātā jautājuma par bakalaura „kopsaucēju” Boloņas procesā, šobrīd Eiropā nav saskaņotības maģistra līmenī. G.Haugu un K.Tauhs konstatē vismaz astoņas dažādas maģistra funkcijas pašreizējā Eiropas augstākajā izglītībā:

- 1) *augstākās izglītības „pabeigšana”* – valstīs, kurās bakalaurs ir definēts tikai kā starppakāpe ceļā uz „pabeigtu” augstāko izglītību”;
- 2) *maģistra grādi kā "pēcdiploma" grādi pēc garajām viencikla programmām.* Dažās (galvenokārt Austrumeiropas) valstīs, kurās joprojām pastāv garās viencikla studijas, ir izveidots maģistra grāds kā īsts „pēcdiploma” grāds, kura ieguvei tad kopumā nepieciešami 6-7 gadi;
- 3) *sagatavošanās doktorantūrai* – dažās valstīs maģistra grāds faktiski tiek piešķirts par doktorantūras studiju teorētiskās daļas apguvi, kura var ilgt 1-2 gadus,
- 4) *profesijas ieguve* – maģistra grāds var tikt piešķirts pēc studijām, kuru rezultātā bakalaura grāda īpašnieks apgūst konkrētu profesiju, tas virknē valstu tiek izmantots piem. inženierzinātnēs,
- 5) *šaurāka specializācija* – ir gadījumi, kad bakalaura grāds jau sagatavo profesijai, taču maģistra studijās notiek augstāka līmeņa zināšanu ieguve šaurākā specializācijā,
- 6) *blakus virziena apguve* – maģistratūras studijās bakalaurs apgūst relatīvi tuvu blakus virzienu;
- 7) *atšķirīga studiju virziena apguve* – maģistratūras studiju profils ir radikāli atšķirīgs no bakalaura studiju profila;

- 8) *Eiropas dimensijas pievienošana izglītībai* – maģistratūras laikā bakalaura iegūst papildzināšanas, kas sniedz izpratni Eiropas līmenī (īpaši sociālajās un politikas zinātnēs).

Pētījumā konstatēts, ka maģistra līmeņa grādu veidošana ļoti sekmīgi norit, piemēram, Itālijā (veidojoties bakalaura tipa *laurea* un maģistra tipa *laurea specialista* grādiem). Francija ievieš pilnīgi jaunu 5 gadu grādu *Mastaire* (nejaukt ar 4 gadu *Maîtrise*, skat. iepriekš), kuru piešķirs gan universitātes, gan *Grandes Ecoles* un kurš būs starptautiski salīdzināms ar citu valstu maģistra grādiem. Vācija jaunajiem bakalaura/maģistra struktūras maģistra grādiem ir izvēlējusies izmantot nosaukumu *Master*, lai tas atšķirtos no agrāk dažās studiju jomās pastāvējušā *Magister*, ko piešķirā pēc ilgstošam vienslāņa studijām.

Attīstība augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanā. Ir vērojama spēcīga tendence uz kvalitātes nodrošināšanu - arvien vairāk Eiropas valstu izveido kvalitātes nodrošināšanas aģentūras. Ja deviņdesmitajos gados Eiropā dominēja kvalitātes nodrošināšana augstskolu iekšienē vai arī ārēji kvalitātes auditi, kas tikai sniedza rekomendācijas uzlabojumiem, tagad iezīmējas skaidrs virziens no kvalitātes vērtēšanas uz akreditāciju. Akreditācija dažās valstīs ir noteikta visas augstākās izglītības sistēmas mērogā, citās –tikai vienā tās daļā, piemēram, tikai profesionālās augstākās izglītības sektorā. Ir valstis, piemēram, Vācija, kuras akreditāciju ievieš, sākot ar Boloņas procesā jaunveidojamajām bakalaura un maģistra programmām.

Eiropā ir radusies izpratne par sadarbību kvalitātes nodrošināšanā kā savstarpējās uzticēšanās pamatu, kas nodrošinās diplomu savstarpēju atzīšanu Eiropas augstākās izglītības telpā. Ir izveidots Eiropas nacionālo kvalitātes nodrošināšanas aģentūru tīkls ENQA, kurš koordinēs Eiropas mēroga sadarbību, palīdzot ieviesties salīdzināmiem kvalitātes standartiem un procedūrām.

Lisabonā 2001. gada februārī notikušais seminārs, kurš balstījās uz EUA veikto izpētes darbu^[13], bija veltīts akreditācijas jautājumiem Eiropā. Seminārs apstiprināja, ka nav vēlams veidot valstīm pāri stāvošas „Eiropas” iestādes, kas realizētu "Eiropas akreditāciju". Eiropas kvalitātes apliecinājumu jāiegūst, caur „Eiropas kvalitātes nodrošināšanas platformu” - sadarbību ENQA ietvaros - nonākot pie salīdzināmas metodikas un kritērijiem, lai pēc tam katras valsts piešķirtais kvalitātes vērtējums vienlaicīgi būtu arī Eiropas mēroga vērtējums. Tajā pat laikā ir vēlams tālāk attīstīt jau pastāvošo Eiropas līmeņa sadarbību kvalitātes nodrošināšanā atsevišķās studiju jomās, piemēram tajās, kurās saistībā ar ES direktīvām profesionālā atzīšanas jomā jau pastāv Eiropas mēroga profesionālās asociācijas (medicīnas profesijās, arhitektūrā, veterinārijā, inženierzinātnēs un juridiskajās zinātnēs), vai citās jomās, kurās arī ir sākusi veidoties Eiropas mēroga sadarbība.

VII Prioritātes un pasākumi nākamajā periodā līdz 2003. gada rudenim

Balstoties uz 1999.-2001. gada periodā paveikto un analīzes rezultātiem, Boloņas deklarāciju parakstījušo valstu izglītības ministru konference 2001. gada 16. maijā Prāgā pieņemtajā komunikē noteica prioritātes nākamajam posmam – līdz ministru konferencei Berlīnē 2003. gada septembrī. Šīs prioritātes ir:

- ciešāka sadarbība Eiropas diplomatzīšanas (ENIC) un kvalitātes vērtēšanas (ENQA) tīklu starpā

- sadarbība ENQA ietveros, kas ļaus pacelt nacionālos kvalitātes apliecinājumus Eiropas līmenī,
- Eiropas augstākās izglītības konkurētspējas veicināšana pasaules mērogā;
- kopīgu grādu veidošana
- izprotamības veicināšana maģistra līmenī;
- mūžizglītība,
- koordinācija Eiropas Augstākās izglītības un Zinātnes telpu starpā;
- atbalsts reformām dienvidaustrumu Eiropā.

Atbilstoši šīm prioritātēm Eiropas komisija ir nolēmusi finansēt vairākus lielus Eiropas Universitāšu asociācijas projektus un pētījumus ar kopējo finansējumu ap 3,5 milj. Euro: projektu, kas veicinās Eiropas augstskolu sadarbību maģistra līmeņa studijās, projektu, kas veicinās iekšējo kvalitātes nodrošināšanas mehānismu iedibināšanu augstskolās, projektu Eiropas augstskolu un zinātnisko iestāžu sadarbībai doktorantūras līmenī, pētījumus par problēmām ECTS ieviešanā, par pašreizējo situāciju Eiropā maģistra grādu un kopējo grādu jomā, kā arī pētījumu *Tendences III*, kurš analizēs Prāgas-Berlīnes posmā paveikto.

Paredzēti arī virkne Eiropas mēroga semināru: Diplomatzīšanas aspekti Boloņas procesā (Eiropas padome), Maģistra līmeņa grādi un kopīgie grādi Eiropā (Eiropas Komisija un Somija), Mūžizglītība Boloņas procesā (Dānijā); Sociālie aspekti Boloņas procesā (Eiropas studentu apvienība ESIB), Sadarbība bakalaura un maģistra programmu veidošanā un akreditācijā (Nīderlande, Flandrija, Vācija).

Kopsavilkums

Nepieciešamību pēc kopīgas Eiropas augstākās izglītības politikas nosaka gan aizvien pieaugošā Eiropas integrācija un Eiropas savienības paplašināšanās perspektīvas, gan nepieciešamība paaugstināt Eiropas augstākās izglītības konkurētspēju pasaules mērogā. Kopīgo Eiropas politiku augstākajā izglītībā veido valdību kolektīvie lēmumi un to aktīvi atbalsta Eiropas padome, Eiropas savienība un UNESCO. Augstskolu puses galvenais partneris šajā sadarbībā ir Eiropas universitāšu asociācija.

1997. gadā pieņemtā Lisabonas diplomatzīšanas konvencija mainīja diplomu savstarpējās atzīšanas principus Eiropā no ekvivalences meklēšanas uz vienāda līmeņa kvalifikāciju savstarpēju atzīšanu, iedibināja Eiropas valstu savstarpējo informēšanu par savām izglītības sistēmām un kvalitātes vērtēšanas rezultātiem, kā arī noteica vienota Eiropas diploma pielikuma veidošanu.

Pats nozīmīgākais pavērsiens Eiropas augstākās izglītības politikā ir Boloņas deklarācijā paustā apņemšanās līdz 2010. gadam izveidot vienotu Eiropas augstākā izglītības telpu. Deklarācija paredz pāriet uz divu ciklu (bakalaura/maģistra) studiju sistēmu, nodrošināt absolventu nodarbināmību Eiropas mēroga darba tirgū jau sākot ar bakalaura līmeni, kā arī virzību uz augstākās izglītības kvalitātes apliecinājumiem Eiropas mērogā un Eiropas augstākās izglītības pievilcības veicināšanu pasaules mērogā.

Boloņas procesā ir iedibinājusies sistēma, ka prioritātes tiek noteiktas divu gadu periodam un šā perioda beigās notiek procesa dalībvalstu ministru apspriede, kurā analizē paveikto un galvenās tendences, no jauna apliecina procesa galamērķus vai pieņem

lēmumu tos koriģēt, un nosprauž prioritātes nākamajiem gadiem. Atbilstoši šīm prioritātēm Eiropas mērogā tiek finansēti projekti un pētījumi.

Pēc pirmā divu gadu perioda ir iezīmējies reformu „zelta trijstūris” – vienlaicīga bakalaura maģistra sistēmas, kredītpunktu izmantošanas un akreditācijas veidošana. Arvien samazinās šķirtne starp akadēmisko un profesionālo augstāko izglītību. Ir izveidojušās „Boloņas bakalaura” kopīgās aprises.

Nākamā perioda prioritātes ir vērstas uz maģistra grādiem, uz diplomu savstarpējas atzīšanas nodrošināšanu Eiropas augstākā izglītības telpā un valstu sadarbību augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanā. Liela uzmanība tiks pievērsta kopīgu grādu veidošanai un mūžizglītībai.

Literatūras saraksts

¹ I.Brensona, A.Rauhvarģers. Ārvalstu izglītības sistēmas – Akadēmiskās informācijas centrs, Rīga, 1997; internetā <http://www.aic.lv>

² A. Rauhvarģers. Recognition problems and solutions of transnational education – the Code of Good practice. – EAIE Forum, European Association for International Education, Spring 2000, vol.3.No1, pp.28-29.

³ Transnacionālā izglītība. Eiropas padomes un UNESCO Labas prakses kodekss transnacionālās izglītības sniegšanā - Diplomatzīšanas rokasgrāmata, Akadēmiskās informācijas centrs, Rīga, 2000, 59-68. lpp, Internetā <http://www.aic.lv>

⁴ Relations between state and higher education, Ed. R. in't Veld, H.P. Füssel, G.Neave. – Council of Europe/ Kluwer Law International, 1998, 356 p.

⁵ Eiropas reģiona konvencija par tādu diplomu atzīšanu, kas saistītas ar augstāko izglītību. – Diplomatzīšanas rokasgrāmata, Akadēmiskās informācijas centrs, Rīga, 2000, 18-46. lpp., Internetā <http://www.aic.lv>

⁶ Rekomendācijas diplomatzīšanas procedūrām un kritērijiem - Diplomatzīšanas rokasgrāmata, Akadēmiskās informācijas centrs, Rīga, 2000, 72-80. lpp, Internetā <http://www.aic.lv>

⁷ Eiropas vienotais Diploma pielikums - Diplomatzīšanas rokasgrāmata, Akadēmiskās informācijas centrs, Rīga, 2000, 47-56. lpp, Internetā <http://www.aic.lv/ds>

⁸ G. Haugs, J. Kiršteina. Tendences un struktūras augstākajā izglītībā - Diplomatzīšanas rokasgrāmata, Akadēmiskās informācijas centrs, Rīga, 2000, 95-155. lpp, Internetā <http://www.aic.lv/rp>

⁹ Boloņas deklarācija „Par Eiropas augstākās izglītības telpu” - Diplomatzīšanas rokasgrāmata, Akadēmiskās informācijas centrs, Rīga, 2000, 155-157. lpp, Internetā <http://www.aic.lv/rp>

¹⁰ S.Bergan, A.Rauhvarģers and J.Divis. Recognition issues in the Bologna process –EAIE Forum, European Association for International education, Spring 2000, vol.3.No1, pp.26-27.

¹¹ A.Rauhvarģers. Qualifications: instruments and structures for recognition - Council of Europe Workshop on structures and qualifications, Krajanska Gora, 9-10 November 2000, Council of Europe, 2000, pp. 61-87.

¹² Credit Accumulation and Transfer Systems. International Seminar, Portugal <http://147.83.2.29/salamanca2001/documents/transnational/CreditSystems.pdf>

¹³ Towards accreditation schemes for higher education in Europe? - conclusions, Seminar on accreditation, 8 - 9 February 200, Universidade Técnica de Lisboa, Oeiras, <http://www.aic.lv/ace/bologna/accred.html> un http://www.unige.ch/cre/activities/accreditation/accreditation_home.htm

¹⁴ The Bologna process seminar on bachelor-level degrees - conclusions and recommendations, Helsinki, Finland, February 16-17, 2001, http://www.aic.lv/ace/bologna/hels_bac.html

¹⁵ G.Haug, K.Tauhs. Tendences un studiju struktūras augstākajā izglītībā (II)- Akadēmiskās Informācijas Centrs, Rīga, 2001, 60 lpp., Internetā <http://www.aic.lv/rp>.

¹⁶ Salamanca message (Message of Salamanca Academic Convention, March 24-25, 2001 to Prague Higher Education Summit - <http://www.unige.ch/eua>